

GLOBUSI I GLOBOLOGIJA U BEČU

JAN MOKRE

Muzej globusa Austrijske nacionalne biblioteke Beč, Austrija

Beč se smatra svjetskim središtem starih globusa. Grad je sjedište Muzeja globusa Austrijske nacionalne biblioteke, jedinog muzeja takve vrste u svijetu i Međunarodnog Coronelli udruženja za izučavanje globusa. U Beču žive kolekcionari - vlasnici vrijednih privatnih zbirki starih globusa.

GLOBUSI U FUNKCIJI ZNANJA, ISTINE I LJEPOTE

Globusi su posebni oblici kartografskog izraza – proporcionalno reducirani modeli Zemlje, vidljive nebeske sfere, Mjeseca i nekih planeta.

Stari su globusi svjedoci razvoja geografskih i kozmografskih pojmova, ali također i dokumenti umjetničkog izraza i fine ručne izrade. Njihova je izrada služila širenju znanja i znanstvenih spoznaja, no jednako je tako, upravo zbog izuzetnog i privlačnog dizajna, imala i dekorativnu svrhu.

Zemaljski i nebeski globusi poznati su već u doba grčke i rimske antike. Drevna su znanja izrade globusa proširena putovima islamske kulture preko južnog i zapadnog Sredozemlja u Europu, kao i migracijama nakon pada Bizanta.

U razdoblju europske prekomorske ekspanzije proizvodnja globusa dosegla je ogromne razmjere. Globusi postaju znanstveni instrumenti i modeli u poučavanju, te počinje njihova masovna proizvodnja. Pa ipak, usprkos takvom zamahu, krajem 19. i početkom 20. stoljeća, globusi kao kartografski mediji i estetsko-dekorativni predmeti gube na važnosti i pozornosti.

PRVI KORACI KA INSTITUCIONALIZACIJI...

Na temelju rijetkih znanstvenih studija starih globusa, a posebno inspiriran Stevensonovim djelom "Zemaljski i nebeski globusi" (1921.), bečki inženjer Robert Haardt (1884.-1962.) tridesetih godina 20. stoljeća započinje istraživanja starih, ali i suvremenih globusa, te izradu međunarodne liste starih globusa. Haardt je smatrao da Beč, upravo zahvaljujući

*Sl. 1. Robert Haardt u svom privatnom Muzeju globusa oko 1950. godine
(uz dozvolu Austrijske nacionalne biblioteke)*

Sl. 2. Jedna prostorija u Haardtovom privatnom Muzeju globusa, oko 1950. godine (uz dozvolu Austrijske nacionalne biblioteke)

činjenici što su rimski i njemački vladari stoljećima ovdje imali svoju rezidenciju, posjeduje iznimno bogatstvo starih i veoma vrijednih globusa koji su čuvani u raznim privatnim i javnim zbirkama. Haardt je inicirao osnivanje državnog muzeja globusa koji se zbog nedostatka novčanih sredstava nažalost nije ostvario. Koncem 40-tih godina, kao prvi korak, Haardt u svom bečkom stanu osniva privatni muzej globusa, koji obuhvaća i objekte u državnom vlasništvu.

Sl. 3. Muzej globusa Austrijske nacionalne biblioteke 1956. godine (uz dozvolu Austrijske nacionalne biblioteke)

*Sl. 4. Muzej globusa Austrijske nacionalne biblioteke 1980. godine
(uz dozvolu Austrijske nacionalne biblioteke)*

UTEMELJENJE MUZEJA GLOBUSA U BEČU

God. 1953. napokon je utemeljen javni muzej globusa. Nadležno ministarstvo je odlučilo vezati ga uz odjel zbirke karata Austrijske nacionalne biblioteke. Na taj način muzej se mogao osloniti na stručnjake povijesti geografije i kartografije s odjela, te imati na raspolaganju specijaliziranu stručnu i znanstvenu literaturu potrebnu za istraživanja i katalogiziranje. Muzej je službeno otvoren 1956. Tada je imao 71 eksponat izložen u jednoj prostoriji kartografskog odjela. S vremenom zbirka je rasla. Muzej je dobio na posudbu i nekoliko rijetkih globusa iz privatnih zbirki.

Kada je 1986. godine Muzej imao već 145 izložaka, mogao se prebaciti u novi prostor, posebno prilagođen suvremenim standardima izlaganja i zaštite. U prosincu 2005. Muzej globusa se preselio u baroknu palaču u samom srecu Beča, u Palais Mollard u ulici Herren

gasse 9. Novi se Muzej sastoji od izložbenog prostora, gdje je izložena danas najveća javna zbirka globusa i instrumenata vezanih uz globuse u svijetu; od spremišnog prostora, te prostora za studijski rad.

U okviru stalne izložbe Muzeja globusi, kao specifične forme kartografije, te kao posebno vrijedni i lijepi objekti – primjerci umjetničke izrade, prezentirani su na suvremeni, tematski orijentiran način. Mnogi izlošci ilustriraju razvoj geografskih i kozmografskih ideja i znanja kroz prošlost. Teme globologije koje su posebno naglašene su povijest i izrada globusa, mnogobrojni pojedini elementi i sadržaji na globusima, a također i određeni aspekti kulturne povijesti, kao npr. korištenje i doživljavanje globusa.

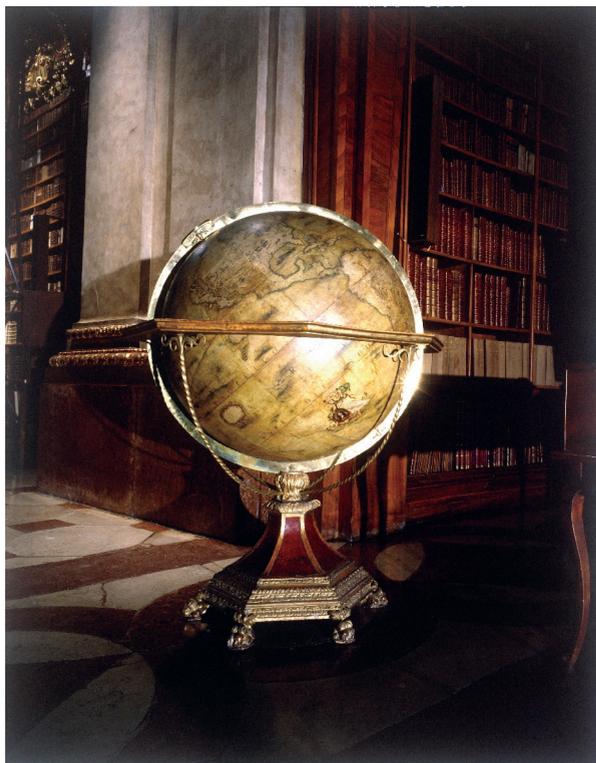
Osim što je u Muzeju izloženo oko 200 – tinjak trodimenzionalnih objekata, uglavnom

zbog njihove izuzetne znanstvene vrijednosti ili rijetkosti, Muzej također ima digitalne prezentacije koje nas uz pomoć informacijske tehnologije povezuju sa svijetom starine i nedodirljivim blagom.

Beč je dom više vrlo aktivnih sakupljača globusa koji i sami priređuju izložbe. No, oni također podupiru Muzej globusa na taj način što su i u Muzeju izložili 50 vrlo rijetkih i vrijednih objekata

Sl. 5. Muzej globusa Austrijske nacionalne biblioteke 1986. godine (uz dozvolu Austrijske nacionalne biblioteke)

Sl. 6. Coronellijev zemaljski globus (110 cm) iz 1693. godine izložene u dvorani Austrijske nacionalne biblioteke (uz dozvolu Austrijske nacionalne biblioteke)

u posebnoj dvorani “Galeriji kolekcionara”. Jedan je od tih izložaka i najstariji globus u Austriji koji datira vjerojatno iz 1536. godine (Gemma Frisius); jedinstveni primjerak iz zbirke Rudolfa Schmidta iz Beča.

Premda se globusi i s njima vezani instrumenti sakupljaju i izlažu širom svijeta u mnogim muzejima i institucijama, ipak je Muzej globusa Austrijske nacionalne biblioteke jedina specijalizirana institucija koja, osim sakupljanja i prezentacije globusa, uključuje znanstveno istraživanje, Trenutačno, zbirka Muzeja globusa Austrijske nacionalne biblioteke sadrži više od 450 objekata, s naglaskom na one starije od 1850. godine. Po tome se ona nalazi odmah uz bok zbirci Nacionalnog pomorskog muzeja u Greenwichu (UK). Očekuje se da će fond Muzeja globusa i u budućnosti rasti.

OSNUTAK SVJETSKOG UDRUŽENJA I MISIJA ZA JEDINSTVO SVIJETA

S utemeljenjem Muzeja globusa, 11 lipnja 1952. u Beču je osnovano svjetsko udruženje prijatelja globusa “Coronelli-Weltbund der Globusfreunde” (Societas Corelliana Amicorum Globorum), a Haardt je izabran za njegova prvog predsjednika. Ciljevi su udruženja bili:

- Poticanje interesa za istinitim prikazivanjem svijeta;
- Podrška radu Muzeja globusa u Beču, posebno u izradi svjetske liste starih globusa
- Podrška novim metodama izrade globuse
- Savjetodavna uloga kod prodaje i kupnje starih globusa

U skladu sa samom prirodom globusa, otvorenost prema svijetu glavno je obilježje Udruženja I njegovih aktivnosti od samog početka. “Ne ograničavati se samo na jednu zemlju ili samo nečiju zemlju, (...) nego učiniti što veći broj ljudi svjesnima slike svijeta kao jedne cjeline” pridonijet će “toliko željenom

jedinstvu cijelog svijeta” [Schneefuß, Walter :“Weltbund”, u: Der Globusfreund 1(1952.), str. 31].

Naziv Udruženja i njegovi službeni ciljevi mijenjali su se više puta tijekom vremena. Danas je njegov naziv “ Međunarodno Coronelli udruženje za izučavanje globusa”. No, otvorenost svijetu je oduvijek bila i ostaje temeljem u njegovu djelovanju.

Pedeset godina institucionaliziranog, interdisciplinarnog istraživanja i rada na zemaljskim i nebeskim globusima, globusima Mjeseca i planeta i odgovarajućeg instrumentarija (telurij, planetarij) učinili su Međunarodno Coronelli udruženje za izučavanje globusa jednim od najstarijih udruženja u svijetu posvećenom povijesti kartografije.

Prema svojem statutu, Udruženje je posvećeno “promicanju i poticanju istraživanja globusa kao specifične kartografske forme, te otkrivanju povijesti i uloge globusa u socio-kulturnom kontekstu”. S tim ciljem Međunarodno Coronelli udruženje za izučavanje globusa sakuplja i bilježi sve relevantne informacije za globologiju ,te ostvaruje razmjenu informacija među svojim članovima.

Oko 300 članova Udruženja dolazi iz 24 zemlje svijeta. To su kolekcionari globusa, znanstvenici istraživači, kustosi muzeja, stručnjaci restauratori, trgovci globusima, te različite institucije koje posjeduju globuse.

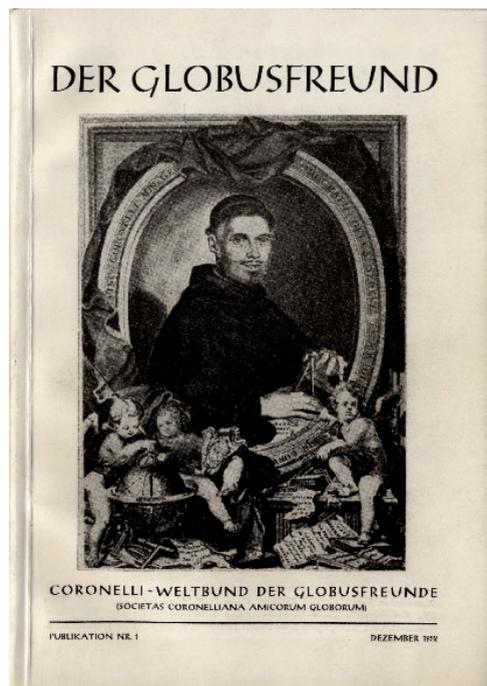

Sl. 7. Džepni zemaljski globus (7 cm) udovice Johna Senexa iz 1750. godine (uz dozvolu Austrijske nacionalne biblioteke)

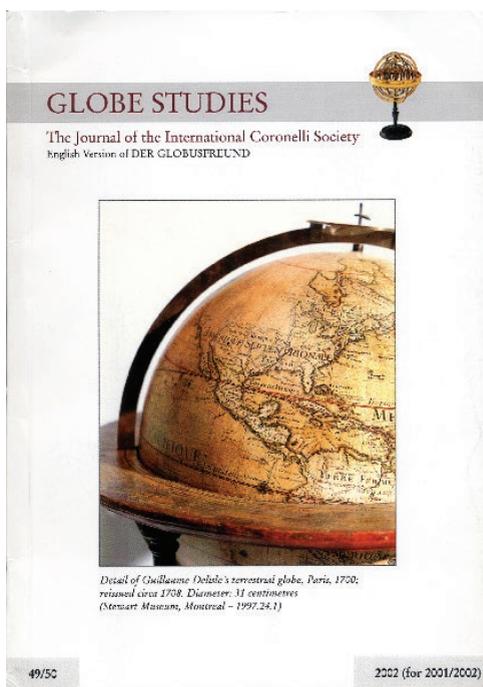
ZNANSTVENA ISTRAŽIVANJA, SKUPOVI I ČASOPISI

Coronelli udruženje potiče znanstvena istraživanja putem organiziranja međunarodnih simpozija. U rujnu 2002. godine u Nuerembergu (Njemačka) okupilo se oko 60 znanstvenika i prijatelja globusa na 10. Međunarodnom simpoziju o globologiji (10th International Symposium on Globe Studies). Rezultati su objavljeni u znanstvenom časopisu Udruženja Der Globusfreund, jedinstvenoj publikaciji takve vrste u svijetu. Do sada je objelodanjeno 50 brojeva časopisa, a od 2002. godine izlazi i njegova engleska inačica pod nazivom Globe Studies.

Kako bi novosti iz svijeta globusa bile što pristupačnije i kontakti među članovima što jači Udruženje je pokrenulo i drugu redovnu publikaciju pod nazivom International Coronelli Society NEWS.

Sl. 8. Naslovnica prvog časopisa "Der Globusfreund" 1912. godine (uz dozvolu Međunarodnog Coronelli udruženja za proučavanje globusa)

Sl. 9. Naslovnica prvog časopisa "Globe Studies" 2002. godine (uz dozvolu Međunarodnog Coronelli udruženja za proučavanje globusa)

Prevela na hrvatski: B. Fürst-Bjeliš

ADRESE, LINKOVI, KONTAKTI:

**Globe Museum of the Austrian
National Library**

Direktor: Jan Mokre
Palais Mollard
Herrengasse 9
1010 Wien, Austria

<http://www.onb.ac.at/ev/collections/globe-museum>

e-mail: globen@onb.ac.at

**The International Society for the Study of
Globes**

Predsjednik: Peter E. Allmayer-Beck
c/o Austrian National Library, Globe Museum

Josefsplatz 1

1015 Wien, Austria

<http://www.coronelli.org>

e-mail: vincenzo@coronelli.org

The International Coronelli Society for the Study of Globes

Call

POZIV NA SURADNJU

The International Coronelli Society for the Study of Globes dedicates itself to the study of the globe, its history and its significance in the socio-cultural context. It is a non profit organisation. The Society, founded in Vienna in 1952, is the only one of its kind in the world and it is one of the oldest dedicated to the history of cartography. Its most important aims and activities are: to collect and document information related to the study of globes, i.a. by compilation of a "world list of old globes"; to facilitate communication among the society's members; to encourage research on globes; to publish the scientific journal "Globe Studies"; to organise international scientific symposia.

To support the compilation of the mentioned "world list of old globes" the Society would appreciate informations about old globes (made before 1950) in Croatia.

The following data are of interest:

owner (institution), location:

(It is possible but not necessary to name private owners, the remark "private collection" and the location would be adequate.)

type of globe:

terrestrial globe
 celestial globe
 globe of the moon
 globe of a planet
 other (special type of globe, e.g. pocket globe)
 please mention also unmounted globe gores

measures:

diameter of the sphere (in centimetres):
 height over all (in centimetres):

inscription(s):

dating:

construction:

serial globe (printed gores)

coloured?

manuscript globe (hand drawn gores)

coloured?

stand:

wood

metal

others

circular base with column

three legs

four legs

others (description):

horizon ring:

outer edge circular?

outer edge angular?

covered?

material:

meridian ring:

full meridian, half meridian ?

covered, graduated?

material:

globe related instruments:

armillary sphere

tellurium/planetarium

object description:

Please send your information per e-mail to

vincenzo@coronelli.org

or per snail mail to

International Coronelli Society

for the Study of Globes

c/o Austrian National Library

Globe Museum

Josefsplatz 1

1015 Vienna

Austria

www.coronelli.org